

PAŃSTWOWE MUZEUM ARCHEOLOGICZNE

w Warszawie

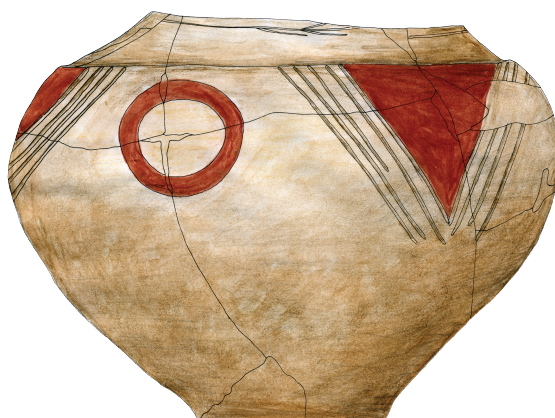

WIADOMOŚCI ARCHEOLOGICZNE

BULLETIN ARCHÉOLOGIQUE POLONAIS

TOM (VOL.) LVII

2004 – 2005

WARSZAWA 2005 VARSOVIE

**WIADOMOŚCI
ARCHEOLOGICZNE**

TOM LVII

Redaguje zespół / Editorial staff:

mgr Jacek Andrzejowski (sekretarz redakcji / managing editor), dr Wojciech Brzeziński (redaktor naczelny / editor in chief),
prof. dr hab. Teresa Dąbrowska (zastępczyni redaktora naczelnego / subeditor), mgr Grażyna Orlińska,
mgr Radosław J. Prochowicz, mgr Andrzej Tomaszewski, doc. dr hab. Teresa Węgrzynowicz

Tłumaczenia / Translations:

Anna Kinecka, Marta Stasiak-Cyran
Anna Mistewicz & Jacek Andrzejowski (podpisy / captions)

Skład i łamanie / Layout:

JRJ

Rycina na okładce: malowana waza gliniana
z Chojna-Golejewka, pow. Rawicz (rys. L. Kobylińska)

Cover picture: painted. clay vase
from Chojno-Golejewko, distr. Rawicz (L. Kobylińska del.)

© Państwowe Muzeum Archeologiczne w Warszawie, 2005

© Autorzy, 2005

Sprzedaż detaliczna publikacji Państwowego Muzeum Archeologicznego, w tym egzemplarzy archiwalnych, prowadzona jest w salach wystawowych muzeum, ul. Długa 52 (Arsenał), 00-241 Warszawa. Płatność gotówką; wystawiamy rachunki i faktury. Ponadto nasze książki i czasopisma można zamawiać w PMA, tel. +48 (22) 831 32 21–25/110 lub pod adresem internetowym wydawnictwapma@pma.pl.

Cennik wydawnictw, wykaz publikacji i pełen spis zawartości czasopism PMA: pma@pma.pl/wydawnictwa.

Adres redakcji / Editorial office:

Państwowe Muzeum Archeologiczne
ul. Długa 52 (Arsenał), 00-241 Warszawa
tel.: +48 (22) 831 32 21–25/141,152; fax: +48 (22) 831 51 95; e-mail: j.andrzejowski@pma.pl

WIADOMOŚCI ARCHEOLOGICZNE

Tom (Vol.) LVII

SPIS TREŚCI

Contents

R o z p r a w y

- Barbara Bargiel, Jerzy Libera, Zespoły grobowe z krzemiennymi płoszczami w Małopolsce i na Wołyniu 3
Grave assemblages with flint projectile points in the Little Poland and Volhynia

M i s c e l l a n e a

- Anna Drzewicz, Topór kamienny kultury ceramiki sznurowej z Czubina, pow. pruszkowski 29
A Corded Ware Pottery culture stone axe from Czubin, distr. Pruszków

- Anna Drzewicz, Technika produkcji młotków rogowych z osiedla obronnego kultury łużyckiej w Biskupinie 33
Antler hammers from the fortified settlement of the Lusatian culture at Biskupin – technology of production

- Grażyna Orlińska, Naczynie kultury łużyckiej z Pyszkowa, pow. sieradzki 41
A Lusatian culture footed beaker from Pyszków, distr. Sieradz

- Aleksandra Żórawska, Klamra hakowa z Kargoszyna, pow. ciechanowski. 47
Uwagi o chronologii i genezie ażurowych klamer z T-kształtnym zakończeniem w północno-wschodniej Polsce i na terenach bałtyjskich
The belt clasp from Kargoszyn, distr. Ciechanów.
The dating and origins of open-work belt-clasps with T-shaped endings from north-eastern Poland and the Balt lands

- Jacek Andrzejowski, Wczesna *Kragenfibel* z Obór i problem jej pochodzenia 57
Early *Kragenfibel* from Obory and the question of its provenance

- Katarzyna Czarnecka, Nieznane materiały z cmentarzyska kultury przeworskiej 67
w Wólce Domaniowskiej, w pow. radomskim
Unpublished finds from a cemetery of the Przeworsk culture at Wólka Domaniowska, distr. Radom

- Radosław Prochowicz, Znaleźisko dziobowatego okucia końca pasa z Przeradowa, pow. makowski 73
A beak-shaped strap end from Przeradowo, distr. Maków Maz.

- Dorota Popławska, Archeomuzycologia polska o aerofonach fletowych 81
Polish archaeomusicology on flute o aerophones

M a t e r i a ł y

- Bartłomiej Karch, Naczynia z IV okresu epoki brązu z Nowego Zatomia, pow. międzychodzki 89
Bronze Age pottery (BA IV) from Nowego Zatom, distr. Międzychód

- Anna Drzewicz, Materiały z cmentarzyska ludności kultury łużyckiej w Chojnie-Golejewku, pow. rawicki, z kolekcji 93
Aleksandra Guttmana
Material from a Lusatian culture cemetery at Chojno-Golejewko, distr. Rawicz, from the Aleksander Guttman collection

Anna Drzewicz, Ozdoby brązowe z Kruchowa, pow. gnieźnieński Bronze ornaments from Kruchowo, distr. Gniezno	101
Aleksandra Żórawska, Wielokulturowe cmentarzysko w Starym Targu w świetle dotychczasowych publikacji, archiwaliów i ocalałych materiałów The multicultural cemetery at Stary Targ in the light of literature, archival records and survived finds	111
Zbigniew Nowakowski, Cmentarzysko kultury przeworskiej w miejscowości Bielawy-Łuby, pow. łowicki, stan. 2 A Cemetery of the Przeworsk Culture at Bielawy-Łuby, distr. Łowicz, site 2	177
Anna Mistewicz, Cmentarzysko ludności kultury przeworskiej z wczesnego okresu wpływów rzymskich na stan. 29 w Dąbku, pow. mławski Early Roman Period cemetery of the Przeworsk culture at Dąbek, site 29, distr. Mława	197
A n e k s : Łukasz Maurycy Stanaszek, Analiza antropologiczna materiału kostnego z Dąbka, pow. mławski, stan. 29 Anthropological assessment of bone remains from Dąbek, site 29, distr. Mława	235
Teresa Liana Osada z młodszego okresu rzymskiego w Łęgonicach, pow. grójecki A Late Roman Period settlement of the Przeworsk culture at Łęgonice, distr. Grójec	241
K r o n i k a	297
Wykaz skrótów	299

OD REDAKCJI

W niniejszym tomie „Wiadomości Archeologicznych” zamieszczamy pracę zmarłej w 1998 roku dr Teresy Liany pt. *Osada z młodszego okresu rzymskiego w Łęgonicach, pow. grójecki*, przygotowaną i zredagowaną przez prof. dr hab. Teresę Dąbrowską na podstawie materiałów pozostawionych przez Autorkę. Redakcja „Wiadomości Archeologicznych” wyraża tą drogą podziękowania Pani prof. dr hab. Teresie Dąbrowskiej za wielki wkład pracy w przygotowanie do publikacji tego ważnego stanowiska kultury przeworskiej.

Redakcja „Wiadomości Archeologicznych” informuje, że w pracy Caroline Earwood *Wooden artefacts from the medieval town of Dawidgródek, Belarus* opublikowanej w tomie LVI zostało wykorzystanych szereg rysunków autorstwa Pani Wiesławy Gawrysiak-Leszczyńskiej. Redakcja przeprasza Autorkę za omyłkowe opuszczenie Jej nazwiska w podpisach pod następującymi rycinami: fig. 6 nr 72.7, 10 nr 65, 66:1, 79.3, fig. 11 (z wyjątkiem nr. 16.2), fig. 13 nr 81:3, fig. 16 (z wyjątkiem nr. 17.7), fig. 19, fig. 22, nr 79.11, 81.7, 81.14, 81.21, fig. 23, fig. 27 nr 79.14, 81.19.

Począwszy od bieżącego tomu w „Wiadomości Archeologicznych” Redakcja wprowadziła transliterację tekstów pisanych grażdanką (cyrylicą) zgodną z zasadami opisanymi w Polskiej Normie PN-ISO 9:2000 (*Informacja i dokumentacja — transliteracja znaków cyrylickich na znaki łacińskie — Języki słowiańskie i niesłowiańskie*).

Dr Wojciech Brzeziński
Redaktor Naczelny

BARTŁOMIEJ KARCH

NACZYNIA Z IV OKRESU EPOKI BRĄZU Z NOWEGO ZATOMIA,
POW. MIĘDZYCHODZKI

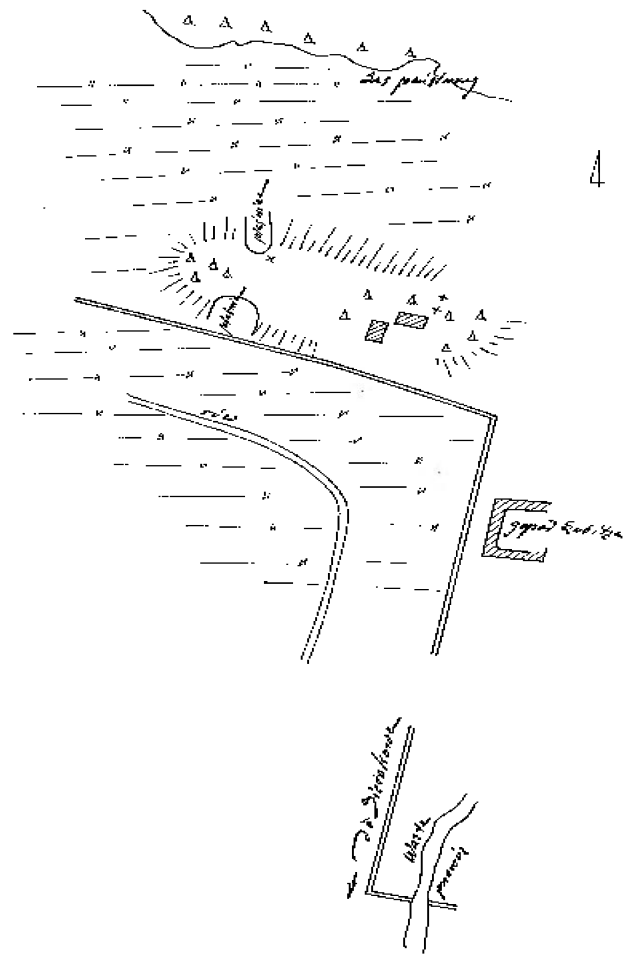
BRONZE AGE POTTERY (BA IV) FROM NOWY ZATOM, DISTR. MIĘDZYCHÓD

W zbiorach Państwowego Muzeum Archeologicznego w Warszawie znajduje się ceramika, opisana jako pochodząca z miejscowości Zatom, dawny powiat Międzychód. W trakcie prowadzonych studiów ustalono, że zabytki znaleziono w Nowym Zatomiu, gm. i pow. Międzychód, woj. wielkopolskie.

Naczynia odkryto w 1931 roku podczas bliżej nieokreślonych prac budowlanych, koło piasnicy położonej na północny zachód od gospodarstwa Lubitza. Na wykonanym wtedy szkicu zaznaczono miejsce wykopania naczyń oraz położenie cmentarzyska, na którym wcześniej miało zostać odkrytych około stu grobów kultury łużyckiej (Ryc. 1). Na odwrocie pisma sporządzonego przez inspektora budowlanego, a skierowanego do Państwowego Konserwatora Zabytków Przedhistorycznych na Okręg Wielkopolski, dr. hab. Zygmunta Zakrzewskiego, znajduje się niemieckie tłumaczenie tekstu, w którym Nowy Zatom występuje pod nazwą *Neufährdorf* – wieś z przeprawą lub brodem (por. ryc. 1, gdzie zaznaczona jest przeprawa przez Wartę)¹. Niestety, podczas kwerendy archiwalnej i bibliograficznej nie natrafiono ani na tę niemiecką nazwę, ani na żadną wzmiankę o cmentarzysku w podanej miejscowości.

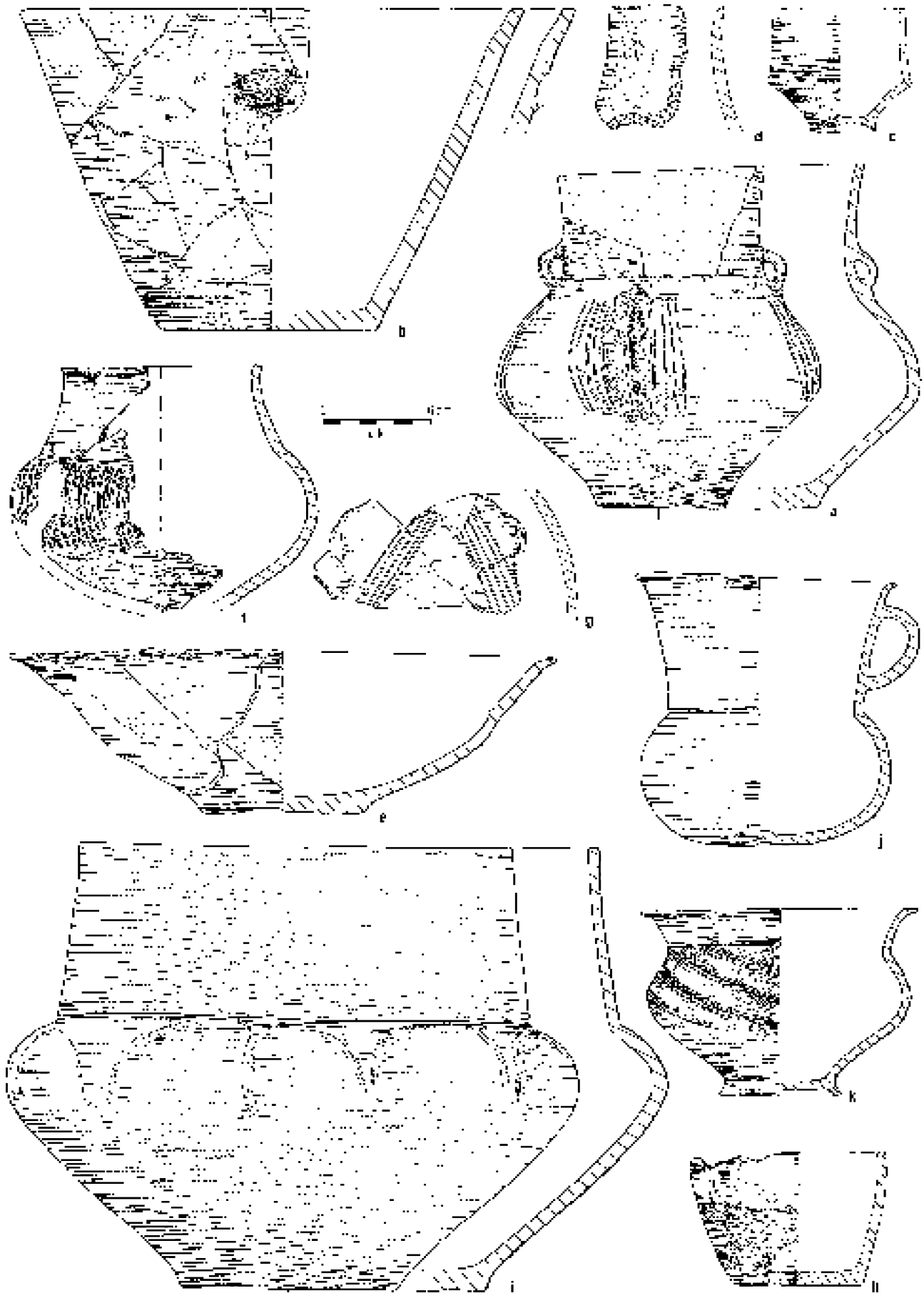
W Dziale Dokumentacji Naukowej PMA znajduje się pismo, z którego wynika, że ceramika z Nowego Zatomia, pozyskana w 1931 roku przez Państwową Inspekcję Budowlaną z Międzychodu, została przekazana do Warszawy w wyniku interwencji konserwatora Zygmunta Zakrzewskiego. Naczynia te są zainwentaryzowane pod numerem III/2172.

¹ Dziękuję Dyrekcji Muzeum Archeologicznego w Poznaniu za udostępnienie i zgodę na opublikowanie obu przechowywanych tam dokumentów.

Ryc. 1. Nowy Zatom, pow. Międzychód. Szkic sytuacyjny. Krzyżyk – miejsce znalezienia naczyń, dwa krzyżyki – lokalizacja cmentarzyska kultury łużyckiej. Rys. A. Potoczny wg szkicu z 1931 r.

Fig. 1. Nowy Zatom, distr. Międzychód. Location sketch. Single cross – find spot of the vessels, two crosses – location of the Lusatian culture cemetery. A. Potoczny del. after the sketch from 1931

Ryc. 2. Nowy Zatom, pow. Międzychód. Ceramika. Rys. A. Potoczny
 Fig. 2. Nowy Zatom, distr. Międzychód. Pottery. A. Potoczny del.

Opis materiałów

1. Amfora z lejkowatą szyjką i wydętym, nisko osadzonym brzuścem. Dolna część podcięta. Ucha taśmowate. Na górnej części brzuśca cztery grupy zdobień, składające się z par szerokich, pionowych bruzd przedzielonych nieznacznym żeberkiem, otoczonych z obu stron czterema pionowymi żłobkami. Obie powierzchnie gładzone, brunatne z czarnymi i ceglasytymi plamami. Wys. 18,3–19 cm; średn.: dna 7 cm, brzuśca 18 cm, wylewu 11,5 cm (Ryc. 2a).
2. Dzban z wysoką, lejkowatą szyjką o wychylonej na zewnątrz krawędzi. Ucho taśmowate osadzone poniżej brzegu. W zaokrąglonym dnie niewielkie wgłębienie. Obie powierzchnie gładzone, szare. Wys. 15 cm; średn.: wgłębienia w dnie 1,5 cm, brzuśca 13,5 cm, wylewu 14 cm (Ryc. 2j).
3. Naczynie wazowate ze stożkową szyjką. Dno lekko zaznaczone. U nasady szyjki żłobek dookolny. W górnej części brzuśca płaskie, szeroko rozstawione żeberka. Powierzchnia zewn. wygładzona, brunatna z licznymi plamami szarymi, czarnymi i ceglasytymi, wewn. wyrównana, brunatnoszara. Wys. 25 cm; średn.: dna 12 cm, brzuśca 31 cm, wylewu 23,7 cm (Ryc. 2i).
4. Naczynie doniczkowe. W górnej części ślad po uszku (?). Obie powierzchnie gładzone, ceglasto-szare. Wys. 17,7 cm; średn.: dna 12 cm, wylewu 28,5 cm (Ryc. 2b).
5. Misa z lejkowatą szyjką o wychylonej na zewnątrz krawędzi, na niskiej, pustej stopce. U nasady szyjki żłobek dookolny. Na górnej części brzuśca pasmo płytkich, szerokich, ukośnych bruzd. Obie powierzchnie gładzone, brunatnoceglaste. Wys. 10 cm; średn.: dna 7 cm, brzuśca 14,5 cm, wylewu 15,5 cm (Ryc. 2k).

6. Misa słabo profilowana z krawędzią wychyloną na zewnątrz. Dolna część podcięta. Obie powierzchnie gładzone, brunatnoceglaste. Wys. 9 cm; średn.: dna 9 cm, wylewu 30,2 cm (Ryc. 2e).
7. Naczyńko dwustożkowe na niskiej, pustej stopce. Dolna część silnie podcięta. Nad ostrym załomem cztery żłobki dookolne. Obie powierzchnie gładzone, szaroceglaste. Wys. 7 cm; średn.: dna 3,5 cm, wylewu 7,3 cm (Ryc. 2c).
8. Kubek beczułkowaty, lekko asymetryczny. Obie powierzchnie gładzone, brunatnoszare. Wys. ok. 7,7 cm; średn.: dna 7,2 cm, wylewu ok. 11 cm (Ryc. 2h).
9. Częściowo zachowane naczynie wazowate (?) ze stożkową szyjką o wychylonej na zewnątrz krawędzi. U nasady szyjki żłobek dookolny, niżej pasmo żłobków pionowych. Obie powierzchnie gładzone, ciemnoszare. Wys. zach. 14 cm; średn. brzuśca ok. 17 cm, wylewu ok. 11 cm (Ryc. 2f).
10. Fragment naczynia, zdobionego grupami skośnych żłobków, nachylonymi w przeciwne strony. Obie powierzchnie gładzone, zewn. brunatnoszara, wewn. szara (Ryc. 2g).
11. Fragment stożkowej szyjki naczynia o wychylonej na zewnątrz krawędzi. Obie powierzchnie gładzone, brunatnoceglaste, zewn. lekko zniszczona (Ryc. 2d).

Mgr Bartłomiej Karch
Państwowe Muzeum Archeologiczne w Warszawie
ul. Długa 52
00-241 Warszawa

BRONZE AGE POTTERY (BA IV) FROM NOWY ZATOM, DISTR. MIĘDZYCHÓD

SUMMARY

Recent studies helped to refine the provenance (recorded as Zatom, former distr. Międzychód) of vessels (Fig.2) in keeping of the State Archaeological Museum in Warsaw as Nowy Zatom, comm. and distr. Międzychód, woj. wielkopolskie.

The specimens had been unearthed in 1931 near the "Lubitz farm" during construction work (Fig. 1). A site sketch made on this occasion also shows the location of some hundred or so Lusatian culture graves discovered earlier in

the same area. Unfortunately the review of archival records and literature has failed to identify any reference to such a cemetery at Nowy Zatom.

The vessels passed to the State Archaeological Museum in Warsaw thanks to an intervention of Zygmunt Zakrzewski, Inspector of Prehistoric Monuments for the Wielkopolska Province.

lum. A. Kinecka

WYKAZ SKRÓTÓW TYTUŁÓW CZASOPISM I WYDAWNICTW WIELOTOMOWYCH

LIST OF ABBREVIATIONS OF PERIODICALS AND SERIAL PUBLICATIONS

AAC	– „Acta Archaeologica Carpathica”, Kraków	MZP	– „Materiały Zachodniopomorskie”, Szczecin
AAHung.	– „Acta Archaeologica Academiae Scientiarum Hungaricae”, Budapest	PA	– „Památky archeologické” (wcześnieji: „Památky archeologické a místopisné”), Praha
AFB	– „Arbeits- und Forschungsberichte zur sächsischen Bodendenkmalpflege”, Berlin (Stuttgart)	PArch.	– „Przegląd Archeologiczny”, Poznań
APolski	– „Archeologia Polski”, Warszawa	PMMAE	– „Prace i Materiały Muzeum Archeologicznego i Etnograficznego w Łodzi. Seria Archeologiczna”, Łódź
AR	– „Archeologické rozhledy”, Praha	PomAnt	– „Pomorania Antiqua”, Gdańsk
B.A.R. Int. Series	– British Archaeological Reports, International Series, Oxford	Prahistoria ziem polskich	– <i>Prahistoria ziem polskich</i> . tom I: <i>Paleolit i mezolit</i> (red. W. Chmielewski, W. Hensel), Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk 1975; tom II: <i>Neolit</i> (red. W. Hensel, T. Wiślański), Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk 1979; tom III: <i>Wczesna epoka brązu</i> (red. A. Gardawski, J. Kowalczyk), Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk 1978; tom IV: <i>Od środkowej epoki brązu do środkowego okresu lateńskiego</i> (red. J. Dąbrowski, Z. Rajewski), Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk 1979; tom V: <i>Późny okres lateński i okres rzymski</i> (red. J. Wielowiejski), Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk 1981
BerRGK	– „Bericht der Römisch-Germanischen Kommission”, Frankfurt a.M.-Berlin	Prussia	– „Sitzungsberichte der Altertumsgesellschaft Prussia” (później: „Prussia. Zeitschrift für Heimatkunde”), Königsberg i.Pr.
BJahr.	– „Bonner Jahrbücher”, Köln/Bonn	PZ	– „Praehistorische Zeitschrift”, Berlin-New York
BMJ	– „Bodendenkmalpflege in Mecklenburg-Vorpommern”. Lübstorf (wcześnieji: „Bodendenkmalpflege in Mecklenburg. Jahrbuch ...”. Schwerin/Rostock/Berlin)	RArch.	– „Recherches Archéologiques”, Kraków
CRFB	– Corpus der römischen Funde im europäischen Barbaricum	RB	– „Rocznik Białostocki”. Białystok
FAP	– „Fontes Archaeologici Posnanienses” (wcześnieji: „Fontes Praehistorici”), Poznań	RO	– „Rocznik Olsztyński”, Olsztyn
Inf.Arch.	– „Informator Archeologiczny. Badania rok ...”, Warszawa	SJahr.	– „Saalburg Jahrbuch”, Berlin-New York
InvArch.	– „Inventaria Archaeologica, Pologne”, Warszawa-Łódź	SIA	– „Slovenská archeológia”, Bratislava
JmV	– „Jahresschrift für mitteleuropäische Vorgeschichte”, Halle/Saale	SovArch	– „Sovetskaâ Archeologia” (Советская археология), Moskva
JRGZM	– „Jahrbuch des Römisch-Germanischen Zentralmuseums Mainz”, Mainz	SprArch.	– „Sprawozdania Archeologiczne”, Kraków
KHKM	– „Kwartalnik Historii Kultury Materialnej”, Warszawa	SprPMA	– „Sprawozdania P.M.A.”, Warszawa
KSIA	– Kratkie soobšeniâ Instituta arheologii Akademii nauk SSSR (Краткие сообщения Института археологии Академии наук СССР), Moskva	WA	– „Wiadomości Archeologiczne”, Warszawa
MIA	– Materialy i issledovaniâ po arheologii SSSR (Материалы и исследования по археологии СССР), Moskva	ZNUJ	– „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego”, Kraków
MatArch.	– „Materiały Archeologiczne”, Kraków	ZOW	– „Z otchłani wieków”, Warszawa
MS	– „Materiały Starożytne”, Warszawa		
MSiW	– „Materiały Starożytne i Wczesnośredniowieczne”, Warszawa		
MSROA	– „Materiały i Sprawozdania Rzeszowskiego Ośrodka Archeologicznego”, Rzeszów-Krosno-Sandomierz-Tarnów (-Przemyśl/Tarnobrzeg)		

Państwowe Muzeum Archeologiczne. Warszawa 2005. Wydanie I. Nakład 600 egz.
Druk i oprawa: DRUKARNIA Janusz Bieszczad, ul. Moszczenicka 2, 03-660 Warszawa